

переконав учасників зональної школи новаторства у великому розвиваючому потенціалі народного мистецтва. Керівники позашкільних навчальних закладів області мали змогу обмінятися досвідом роботи та долучитися до професійного діалогу з питань формування кваліфікаційних вимог до посад працівників позашкільних навчальних закладів під час роботи «круглого столу».

Педагогічний колектив Острозького районного Будинку школяра поділився досвідом роботи під час семінару-презентації з теми «Формування змісту діяльності позашкільного навчального закладу на основі історико-культурної спадщини регіону». Учасники школи новаторства активно долучилися до розробки технології формування патріотичних почуттів у дітей і молоді засобами історичного краєзнавства й етнографії, яка може реалізуватися через систему гурткової та організаційно-масової роботи в позашкільному навчальному закладі.

Ураховуючи потреби та запити педагогів, організатори запропонували не тільки очну, а й дистанційну форму участі в роботі Школи. Так, у форматі вебінарів працювала південна зональна школа новаторства (базовий заклад – Радивилівський районний Будинок школяра), запропонувавши педагогам участь в інтернет-заходах із тем «Арт-пікнік як форма організації свята дитячої творчості» й «Патріотичне виховання дітей та учнівської молоді засобами позашкільної освіти».

Висновки. Діяльність Школи новаторства сприяла оволодінню педагогами позашкільних навчальних закладів новими способами вирішення професійних задач, набуттю ними досвіду інноваційної діяльності, збагатила новими знаннями та вміннями, допомогла осмислити власні професійно значущі якості, вплинула на розвиток мотиваційної сфери, без чого нові продуктивні технології не могли бути засвоєні.

В умовах постійних змін фахівці, маючи свободу вибору та оволодівши технологіями, здатні до адаптації та мобільності у професійному середовищі.

УДК 37.034:37.032:376.64

ДУХОВНО-МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ФАКТОР СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ-СИРОТИ В УМОВАХ ДИТЯЧОГО БУДИНКУ «ПЕРЛИНКА»

У статті представлено інноваційну модель духовно-морального виховання, розроблену й апробовану в дитячому будинку «Перлінка» м. Одеси. Зазначено, що процес духовного розвитку, формування ціннісних, особистісних та суспільних орієнтирів має особливе значення для розвитку дитини-сироти.

© Петрова С., 2016

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Александров Ю. И. Субъективный опыт и культура. Структура и динамика / Ю. И. Александров, Н. Л. Александрова // Психология / Журнал Высшей школы экономики. – 2007. – Т. 4. – № 1. – С. 3–46.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
3. Кларин М. В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии (анализ зарубежного опыта) / М. В. Кларин. – Рига : НПЦ «Эксперимент», 1995. – 176 с.
4. Люшин М. О. Регіональна школа новаторства як складник неформального навчання дорослих / М. О. Люшин // Завучу. Усе для роботи. – 2015. – № 1–2. – С. 20-1 – 20-5. – (Комплект журналів ВГ «Основа»).
5. Наказ РОШПО «Про затвердження Примірного положення про Зональну школу новаторства керівних і педагогічних працівників дошкільних, загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів» № 31/1 від 25.02.2014.
6. Наказ РОШПО «Про затвердження Примірного положення про Рівненську регіональну школу новаторства керівних і педагогічних працівників дошкільних, загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів» № 31 від 25.02.14.
7. Орап М. Психологія мовленнєвого досвіду особистості : монографія / М. О. Орап. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2014. – 480 с.
8. Пуцов В. І. Теоретичні засади практичної андрагогіки / В. І. Пуцов // Професійний розвиток педагогічних працівників: практична андрагогіка : наук.-метод. посіб. / за заг. ред. В. І. Пуцова, Л. Я. Набоки. – К., 2007. – С. 6–30.

Дата надходження до редакції: 01.06.2016 р.

Світлана ПЕТРОВА,

директор комунального навчального закладу
«Дитячий будинок «Перлінка», м. Одеса

Ключові слова: дитина-сирота, духовне виховання, становлення особистості, моральні цінності й орієнтири, естетичне, етичне, духовно-моральне та патріотичне виховання.

В статтє представлена інноваційна модель духовно-нравственного воспитания, разработанная

и апробированная в детском доме «Жемчужинка» г. Одессы. Отмечено, что процесс духовного развития, формирования ценностных, личностных и общественных ориентиров имеет особое значение для развития ребенка-сироты.

Ключевые слова: *ребенок-сирота, духовное воспитание, становление личности, нравственные ценности и ориентиры, эстетическое, этическое, духовно-нравственное и патриотическое воспитание.*

The article is devoted to the peculiarities of the spiritual education of orphans in orphanages of modern Ukraine. The process of spiritual development, the formation of values, personal and social guidelines are of particular importance for its development. Innovative model of spiritual and moral education has been developed and tested in the orphanage «Perlinka».

Key words: *child-orphan, spiritual education, the formation of personality, moral values and orientations, aesthetic, ethical, spiritual and moral, patriotic education.*

Дитинство – найважливіший період у житті людини, адже саме в ньому формуються ті якості та духовні цінності, які в подальшому стають визначальними факторами в становленні особистості. До них можна віднести духовні й моральні орієнтири, цілеспрямованість, психологічну стійкість тощо. Будь-який розвиток починається з тих якостей, якими дитина наділена. Однак, зважаючи на те, що всі наші вихованці мають негативний життєвий досвід, то і духовні цінності, отримані від родини, в основі своїй, – відсутні. Загальноприйняті методи виховання та організації життя дітей-сиріт у багатьох дитячих будинках не відповідають вимогам суспільства. Розвинути в дитини інтерес до духовної сторони життя можна лише в умовах особистісно орієнтованого, гуманістичного виховання. Саме духовні цінності є основою внутрішнього світу особистості, індикатором її розвитку. Виховання духовних цінностей – це процес їх «привласнення», і тільки тоді, коли дитина «привласнила» собі ту чи іншу цінність, можна стверджувати, що вона є носієм тієї чи іншої якості. А цей процес дуже тривалий і успішно впливатиме на формування духовних цінностей тільки на прикладах власних учинків вихованців.

Духовний розвиток дітей досліджували В. Сухомлинський, Ш. Амонашвілі, І. Бех. Вони наголошували на важливості всебічного і цілісного розвитку дитини, припускаючи, перш за все, трудову, фізичну, розумову, естетичну та соціальну діяльність. У цьому процесі обов'язковими компонентами є творчість як механізм розвитку культури і духовності. Показником цього розвитку є педагогічний підхід, що реалізується в дитячому будинку «Перлінка» м. Одеси.

Важливість освоєння дітьми духовної культури людства відзначали у своїх роботах А. Богуш, О. Кононко, В. Кремень, Д. Ліхачов, Й. Лернер, Н. Киященко. На цій концепції побудовано багато програм позашкільної освіти вихованців. Значення естетичного виховання дітей-сиріт описували С. Шацький, П. Блонський, І. Бех, О. Бадер, Л. Цибулько, В. Шахрай, Л. Канішевська, Л. Дробот, О. Долинна.

У сучасній Україні духовному вихованню дітей на основі християнських цінностей присвячені розробки А. Богуш, В. Жуковського, І. Сіданіч, Т. Саннікової, В. Скрипник. Їх педагогічні ідеї ми враховували при створенні системи духовного виховання дітей загальнолюдських морально-релігійних цінностей.

І. Бех, зокрема, звернув увагу на те, що найбільш виражені відхилення в дитини-сироти проявляються в порушенні соціальної взаємодії з дорослими та однолітками в таких рисах характеру, як невпевненість, емоційна незахищеність, агресивність та ін. У цій ситуації на передній план має вийти духовне виховання дитини, за допомогою якого можна коригувати загальну ситуацію, нормалізувати формування особистості дитини. Повноцінний процес виховання неможливий без морально-духовного розвитку і саморозвитку особистості дитини. Особлива роль у духовному вихованні відводиться мистецтву і педагогу (або головній людині для вихованця): мистецтво впливає на психічний, емоційний, моральний і творчий розвиток особистості, а педагог є носієм тих чи інших духовних цінностей, які дитина освоює через вчинки і приклади. Виховна стратегія повинна бути спрямована на те, щоб дитина відчула себе в різних формах самостійної творчості та діяльності в пошуках головного або цінного саме для себе.

Звертаючись до методичного аспекту проблеми, вчений зауважує, що найбільш ефективним є духовно-світоглядний розвиток у колективі, в рамках малої групи. Колективні проблеми, в яких розвивається реальне життя членів групи, відносини між ними впливають, перш за все, на їх морально-психологічні особливості. Будь-яка проблема колективу стосується кожного члена групи, але в цьому є і ефект духовного саморозвитку групи, який стимулюється педагогом. У той же час процесу виховання у підростаючого покоління системи духовних цінностей повинна передувати психологічна готовність до їх сприйняття і подальшої реалізації свого духовного призначення, свого духовного «Я». Формування такої психологічної готовності безпосередньо пов'язано з розвивальним, вільним і особистісно орієнтованим вихованням [2, с.145, 268-274, 294]. Ці висновки є особливо актуальними для вихованців дитячих будинків та інтернатних закладів, життя яких до повноліття, а інколи і після, проходить у колективі.

Дитячий будинок «Перлінка» є закладом для окремої соціальної групи – дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Як виховний заклад, з одного боку, він виконує функцію батьків, а з іншого, – створює умови для життєдіяльності вихованців, наближені до сімейних, забезпечує розвиток, виховання, навчання та соціальну адаптацію дітей-сиріт. Процес їх духовного розвитку, формування ціннісних, особистісних та суспільних орієнтирів має особливе значення для їх розвитку загалом. З огляду на це, можна виокремити такі функції дитячого будинку:

- передавання соціального досвіду, забезпечення психологічного комфорту, підтримання почуття захищеності та особистісної необхідності, засвоєння правил поведінки в суспільстві;
- розвиток самостійності та відповідальності;
- розвиток духовності;

- ознайомлення вихованців із сімейними цінностями;

- реалізація індивідуальних інтересів тощо.

Організацію виховного процесу в дитячому будинку побудовано таким чином, що в центрі уваги перебуває особистість дитини як суб'єкта виховання. А поруч із ним – педагог та кожен, хто має відношення до формування духовно багатого, здорового, компетентного та здатного до навчання і саморозвитку вихованця. Розвиток духовності дитини – одна з пріоритетних справ педагогічних працівників дитячого будинку, бо саме ця риса є головною парадигмою внутрішнього світу дитини. Із самого народження основними засобами, що сприяють духовному вихованню дитини, є рідна мова та казки. Дитина росте, а отже, збільшується й кількість засобів та напрямів її духовного виховання. Однак варто пам'ятати, що дитина потрапляє до дитячого будинку вже з негативним досвідом. Такі риси, як моральність, безкорисливість, добродіяння й оволодіння культурними та духовними цінностями людства, виявляються через духовні цінності, ідеали. Становлення духовності тісно пов'язане зі становленням особистості, адже вони зароджуються із процесів пізнання дитиною самої себе, з її духовних пошуків. Поруч із дитиною повинна знаходитися людина, яка буде не тільки спрямовувати її, допомагати їй та опікуватися нею, а й розуміти та знати історію її життя до дитячого будинку.

В. Сухомлинський писав: «Надаючи великого значення духовному світові особистості, яка тільки-но формується, ми вкладаємо в поняття «духовний світ», «духовне життя» такий зміст, як розвиток, формування й задоволення її моральних, інтелектуальних і естетичних запитів та інтересів» [4, с. 212]. Він розглядав духовний світ дитини в тісному зв'язку з її розумовим, моральним та естетичним розвитком. «У сучасної людини треба виховувати інтелектуальну тонкість, чуйність, чутливість до мудрості людської» [5, с. 319].

Духовні цінності охоплюють не тільки естетичний аспект: з ними пов'язані й такі поняття, як сенс життя, милосердя, справедливість, чесність, толерантність, сімейні цінності, любов, доброта та ін. Розглядаючи поняття «духовність», І. Бех звертається до моральної культури людства: «Духовність так чи інакше передбачає вихід за межі егоїстичних інтересів, особистої користі і зосередженість на моральній культурі людства. Цілі та наміри духовно зрілої особистості вкорінені в системі надіндивідуальних цінностей, завдяки чому вони виконують функцію вищого критерію орієнтування у світі й опори для особистісного самовизначення» [1, с. 196]. Однак учений виділяє й інший аспект духовності, під яким він розуміє Дух, який перебуває в ній через прийняття Христа [1, с. 205].

Духовне виховання, таким чином, має складатися з кількох напрямів, основні з яких – естетичне, етичне, релігійно-моральне і патріотичне. Філософія діяльності педагогічного колективу – постійна й тісна співпраця з театрами та музеями міста, музичною, хореографічною і театральною школами, Одеською семінарією. Окрім цього, організована виховна робота гуртків (футбол, теніс, карате, шахи, астрономія, ліплення, малювання, комп'ютерна грамотність тощо). Розвиток креативності – найголовніший елемент духовності. Ось чому у сфері

дошкільної та шкільної освіти важливими є гуманістичні цінності: дитина як основна педагогічна цінність та педагог, здатний на розвиток, соціальний захист, збереження індивідуальності дитини.

До будівництва дитячого будинку «Перлінка» підійшли особливо ретельно, аби його архітектура сприяла розвитку відчуття свободи та краси. Приміщення сконструйовано за індивідуальним проектом. Перший і другий поверхи комплексу розділені скляною підлогою, завдяки чому розширюється простір будівлі. Більшу частину дня діти проводять у групі, тому інтер'єр і оформлення групових приміщень продумані до дрібниць. Вихователі намагаються організувати роботу таким чином, щоб кожна хвилина, проведена в групі, приносила дітям радість пізнання. Але водночас вони піклуються й про те, щоб забезпечити виховання та відпочинок дітей. Кожна група оснащена музичною аудіоакустичною системою.

Музична зала – центр естетичного розвитку. Тут проходять заняття музикою, хореографією, театральним мистецтвом. Усе це дає змогу залучити дітей до музичної творчості, навчити їх слухати й розвивати музичні образи, розуміти характер і настрої музичного твору. Педагогічна реалізація духовних цінностей спрямована насамперед на підвищення загальної культури особистості дитини, зацікавлення її національними та загальнолюдськими цінностями. А це потребує культурологічної спрямованості освіти. У дитячому будинку є бібліотека (її фонд складає близько 3500 книжок) та відеотека із науково-документальними фільмами про флору, фауну нашої планети, мистецтво та життя відомих людей. Працює тут і творча група майбутніх поетів, які під керівництвом одеського поета І. Потоцького складають неперевершені вірші. До речі, вже видано дві збірки дитячих творів. Є в закладі й художня майстерня, де діти виявляють свої художні здібності, готують творчі роботи, з радістю працюють не лише з пензликом, а й із повстю, солоним тістом, а також зі справжньою глиною на гончарному крузі. Образотворча діяльність – благодійний фундамент для навчання дітей. Знаходити композиційні рішення, передавати форму, пропорції предметів, їх природний колір, розвивати уяву допомагають заняття з малювання, аплікації та ліплення, що проводяться в художній майстерні. Усе це розвиває художній смак дітей, їхні пізнавальні інтереси, прищеплює любов до образотворчого мистецтва. Мета занять – не лише дати дітям навички та знання, а й викликати бажання та інтерес до самостійної творчої діяльності. Композитор та педагог Д. Кабалецький свого часу зауважував, що «прекрасне пробуджує добро». У цьому й полягає суть естетичного виховання, яке покликане підтримувати дітей у хвилини втоми і сумнівів та зв'язок естетичного і духовного.

Базовим компонентом етичного виховання в дитячому будинку є гуманізація особистості дитини, її духовного розвитку, опанування загальнолюдськими цінностями. Це потребує об'єднання думки вихованця, моральних знань і почуттів із його поведінкою. Основним напрямом діяльності педколективу «Перлінки» є опора на потенціал кожної дитини, створення умов для її самореалізації, розкриття всіх її можливостей та особистісного становлення. Мрія педагогів, які працюють у дитячому будинку «Перлінка», – щоб старші діти піклувалися

про молодших, молодші вчилися у старших, а діти із трьох років до повноліття проживали разом однією «великою сім'єю» зі своїми братами й сестрами, спілкувалися та зміцнювали родинні зв'язки.

В основі методів етичного виховання – формування в дитини позитивної картини світу, морально-етичних якостей: працьовитості, доброти, чесності, справедливості, дбайливості, ввічливості, коректності, толерантності, вміння поважати і розуміти інших людей, їх настрої, потреби, особливості поведінки, уміння проявляти свої почуття. Етичне виховання – це безперервний процес, який відбувається щодня і щогодини: на заняттях, що проводяться вихователями-педагогами та керівниками гуртків, у повсякденному житті, спілкуванні, праці, відпочинку, молитві. З ним пов'язані спільні читання книг, обговорення подій, що відбулися в дитячому будинку або школі та їх інтерпретація, перегляди фільмів, відвідування театрів і спортивних змагань тощо. У цьому контексті важливе освоєння дітьми соціальних ролей (брати і сестри, старші та молодші діти, дитина – дорослий тощо). Соціалізація дітей-сиріт як на сучасному етапі їх життя, так і в подальшому безпосередньо пов'язана з етичним вихованням, із закладеними моральними цінностями, що будуть своєрідним спрямовуючим вектором на життєвому шляху вихованців.

Важливим чинником розвитку і поведінки сучасної молоді є духовно-релігійний сенс її життя [6, с. 26]. Сприйняття світу у вихованців нашого дитячого будинку формується в умовах відсутності материнської ласки; навколишня дійсність, в якій вони росли до того, як потрапили до дитячого будинку «Перлінка», відзначалася бідністю яскравих вражень, відсутністю радісних переживань (так звана материнська і сенсорна депривація). Тому особливо важливим для дітей-сиріт є залучення їх до процесу духовного виховання, формування морально-релігійних цінностей. Особливу роль у цьому відіграє зв'язок дитячого будинку з Одеською духовною семінарією, а це – індивідуальні бесіди священника з дітьми, робота недільної школи для дітей шкільного віку, відвідування святкових служб у Свято-Успенському монастирі та святих місць по Україні.

Проте варто відзначити, що в роботі з дітьми-сиротами в цьому напрямку є певні особливості. Першими «агентами соціалізації» і першими духовними наставниками в дітей, звичайно, є батьки. Відсутність сімейного спілкування негативно впливає на дітей-сиріт. При цьому може бути задіяний «фактор заміщення»: в дитячому будинку існує своєрідний соціальний інститут «старших братів» – студентів Одеської духовної семінарії. Вони проводять час із дітьми, спілкуючись, вникаючи в їх проблеми, допомагаючи робити шкільні завдання, та є «сполучною ланкою» між вихованцями і духовним наставником, який направляє нас у роботі з «думками дітей», проводячи заняття з духовної просвіти. Таким чином, релігійний аспект духовного життя людей стає дітям ближче, зрозуміліше, тому що він вже включений в їхнє повсякденне життя за допомогою спілкування зі студентами-семінаристами. Проте варто зауважити, що цей аспект не є самоціллю: він – один з інструментів, за допомогою яких здійснюється духовно-моральне виховання дітей у «Перлінці». Воно базується на головних християнських чеснотах

і цінностях, засадах християнської моралі (добро, любов, гідність, обов'язок, совість, честь, благочестя). Розвиток моральних цінностей природно пов'язаний із духовним розвитком дітей-сиріт.

Багато педагогів та науковців вважають, що у формуванні патріотизму необхідно стояти на позиціях теоцентричного підходу. У ньому патріотизм трактується як пріоритетне духовне служіння Батьківщині, поєднане з діяльним богослужінням і співпадаюче з благочестям [3, с. 13].

У сучасній Україні, в її складних політичних реаліях спостерігається зміцнення державності, відроджуються культурно-історичні традиції, формується тенденція сталого соціального розвитку. Завдання консолідації українського суспільства в контексті патріотизму набуває особливого значення. З метою вирішення завдань духовного здоров'я вихованців використовується Програма українського патріотичного виховання дітей і молоді І. Беха та К. Чорної [3].

Науковці вважають, що саме сім'ї належить пріоритетне значення у вихованні дитини. «Любов до рідної землі проявляється у любові до рідного дому, рідної школи, рідної вулиці, міста. Дитина здобуває свій патріотичний досвід спонтанно. Вона природно і непомітно звикає до оточуючого її середовища, рідного слова, побуту і традицій свого народу» [3, с. 13]. У відсутності сім'ї саме дитячий будинок є носієм патріотичних принципів виховання дітей-сиріт. І цей процес досить складний та багаторівневий.

Програма, яка регулює процес патріотичного виховання в дитячому будинку «Перлінка», сприяє формуванню патріотизму як духовної складової особистості дитини та є одним із факторів її готовності до соціальної та особистої самореалізації. Зусилля педагогічного колективу спрямовані на виховання в дітях почуття національної гордості, любові до Батьківщини, українського багатонаціонального народу, готовності захищати свою країну, її культурні, моральні та національні цінності. Крім того, кожна дитина повинна усвідомлювати себе громадянином України. Засвоєння цих положень є невід'ємною частиною і патріотичного, і духовного виховання в цілому.

Ефективність громадянського і патріотичного виховання дітей-сиріт у дитячому будинку «Перлінка» стимулюється багатьма складовими:

1. Організація в дитячому будинку роботи клубу «Військова гідність» та проведення ігор військово-патріотичного спрямування.
2. Організація роботи краєзнавчого музею «Потік часу», поповнення його експонатів силами дітей, заняття у творчих групах музею, пошукова робота дітей спрямована на вивчення історії та культури рідного краю, видатних особистостей, визначних пам'яток, культурних досягнень.
3. Спільна робота із позашкільним закладом «Бриг» (флотилія юних моряків).
4. Проведення тематичних занять, присвячених датам військової слави України.
5. Вахта пам'яті.
6. Уроки мужності, зустрічі з ветеранами та співробітниками силових установ.
7. Участь у міських, обласних, міжнародних конкурсах патріотичної спрямованості.
8. Залучення вихованців дитячого будинку до роботи із вивчення та збереження етнокультурної

спадщини, історичних пам'яток, пам'ятників бойової і трудової слави.

Особливе значення мають зусилля педагогів щодо підвищення загальнокультурного розвитку дитини. В цілому, завдання кожного напряму: через систему мотивів, ціннісних орієнтацій та життєвих компетенцій виховати духовно багатого, здорового, компетентного та здатного до навчання та саморозвитку вихованця.

У практичній роботі використовуються авторські програми педагогів дитячого будинку з позашкільної освіти, затвердженні МОН України. Серед пріоритетних напрямів виховної роботи – зміцнення духовного, психологічного і фізичного здоров'я вихованців. Вивчення інтересів дітей шкільного віку проводиться двічі на рік. Мета цієї діагностики – визначення спрямованості та схильності особистості до певного виду діяльності в Центрі творчості. З метою контролю за динамікою інтересів дітей проводимо анкетування, з якого видно, що інтерес дітей до морально-етичного, художньо-естетичного та трудового напрямів поступово зростає, а це свідчить про те, що наші зусилля не даремні. Після проведення діагностики моральних якостей дитини можна зробити висновок: моральний розвиток суттєво впливає на загальний розвиток дитини як особистості. Головне завдання виховання в дитячому будинку – не лише навчити дітей хороших манер та вміння працювати, а насамперед допомогти їм насолоджуватися прекрасним та любити те, чим займається.

Велике значення надається організації для дітей виїздів за межі дитячого будинку. Завдяки походам, екскурсіям, прогулянкам до моря та парку, поїздкам до театрів тощо дитина отримує нові знання та закріплює вже набуті, розширює коло своїх знайомств, набуває позитивного емоційного досвіду. Завдяки меценатам наші діти побували в столиці України – місті Києві, де, зокрема, відвідали Національний музей народної архітектури та побуту України (с. Пирогово), здійснили паломницьку поїздку до Почаєва, туристичні подорожі до Львова, Криму, відпочили в таборах «Молода гвардія» та «Артек-Буковель».

Вихованці дитячого будинку мають можливість святкувати свої дні народження, запрошувати однокласників і друзів до себе на вихідні дні. Співробітники дитячого будинку і волонтери беруть дітей у гості до своїх родин або на спільну прогулянку. Індивідуальне спілкування має значення і для соціалізації, і для психологічного стану, і для духовного розвитку дитини-сироти.

Усі ці заходи мають значний вплив на дітей, яких сьогодні вже неможливо назвати незахищеними. В їхніх очах ви не побачите суму, туги, заляканості. Вони – особистості, в яких вже формується позитивне ставлення до життя, впевненість у собі та самоповага, хоча у всіх за плечима досить складний життєвий шлях.

Як уже зауважувалося, одним із засобів гуманізації є самореалізація учасників освітнього процесу через зростання особистісних досягнень. Завдання дитячого будинку – допомогти своєму випускникові самовизначитися в різноманітних сферах його життєдіяльності, створивши, таким чином, умови для його самореалізації. Особлива увага при цьому надається розвитку духовності, відповідального ставлення вихованців до різноманітних видів діяльності. Використання такої форми розвитку соціальної активності, як залучення вихованців до самостійного планування різноманітних справ і заходів, проведення всіх вихованців через позицію керівника, забезпечує формування спроможності до творчості, а також розширення сфери загальнокорисної діяльності, що має виходити за межі дитячого будинку.

Сучасна людина може вижити лише самовизначаючись у житті, орієнтуючись при цьому не на пізнання, а на розуміння: себе, оточуючого світу, своєї та інших культур. Осмислити й відчути цінності, прислухатися до власного внутрішнього голосу, усвідомити себе, сутність свого існування та визначити власне місце у культурі, в житті – така логіка освіти в дитячому будинку «Перлінка» сьогодні. Моральні орієнтири мають стати для кожної дитини «світлом у кінці тунелю».

Організація простору для духовного та морального виховання дитини потребує щирого ставлення до неї, поваги до її особистості. Лише тоді авторитет педагога буде виховувати дитину. Справжнє виховання та мистецтво любити дітей виявляється не тоді, коли педагог із вершин спускається на землю, а коли він підіймається до великих істин Дитинства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бех І. Д. Виховання особистості / І. Д. Бех – К. : Либідь, 2003. – Кн. 1. – 278 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості : вибрані наукові праці : в 2 т. / І. Д. Бех. – Київ = Чернівці : Букрек, 2015. – Т. 2. – 640 с.
3. Бех І. Д. Програма українського патріотичного виховання дітей і молоді / І. Д. Бех, К. І. Чорна. – Київ : Інститут проблем виховання, 2014. – 29 с.
4. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – К. : Радянська школа, 1976. – Т. 2. – С. 158–418.
5. Сухомлинський В. О. Думки про шкільне виховання / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 5. – 392 с.
6. Хоружа Л. Духовно-моральне виховання школярів в Україні: досвід та шляхи вдосконалення / Л. Хоружа, В. Киричок // Рідна школа. – 2013. – № 4–5. – С. 26–32.

Дата надходження до редакції: 27.09.2016 р.